

Framsidan

Aktuellt magasin om biblioteksfrågor från Kultur i Väst | Nr 5 | 2011

På jakt efter det digitala Biblioteket i två rum

Våra liv i en bubbla

Internefföretagen kartlägger våra
nätvanor och upplevelsen av nätet
blir alltmer filtrerad. Fenomenet
kallas "filterbubblan" och har
väckt reaktioner. Vilken roll kan
biblioteken ha?

Debatt

"I en tid då nära nog alla dess
artefakter kan digitaliseras,
är bibliotekets styrka att
det inte bara rymmer ting –
utan människor med." Detta
skriver medieforskaren och
medförfattaren till boken Framtiden
Jonas Andersson.

Hjälp oss att bli bättre!

Svara på några frågor om Framsidan på
www.framsidan.net

E-boken - en ren vinst för biblioteken

E-böcker är inne, åtminstone som diskussionsämne, på bibliotek, hos förlag och hos debattörer. Rätt mycket mindre inne hos den läsande allmänheten som i de allra flesta fall väljer en vanlig bok före en e-bok. E-boken står bara för en eller ett par procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. I USA har e-boken fått en snabbare start och försäljningen ligger betydligt högre än i Sverige. Då och då läser man rapporter från enskilda leverantörer som redovisar högre siffror för e-boksförsäljningen än för de tryckta böckerna. Varför denna skillnad mellan Sverige och USA? Vi brukar ju ligga väl framme när det gäller ny teknik.

Mycket större utbud av e-böcker i USA är nog en förklaring. Betydligt större försäljning av läsplattor en annan. Men detta i sig måste ha en orsak. Tuff marknadsföring, så klart, men också ett stort tryck från marknaden att ta fram mer text som e-böcker. Så är det inte i Sverige. Marknaden förefaller snarare ha glömt bort att e-boken existerar. Med undantag för forskningsbiblioteken där stora delar av inköpen är just e-böcker. Men de som går till folkbiblioteket väljer i nittioåtta fall av hundra en tryckt variant av texten, en vanlig bok. Är den utlånad så går du hem utan bok. Visst är det märkligt när vi använder datorn till precis allt annat.

Förlagen bär ett ansvar för detta. Skakningarna från musikbranschen har fortplantat sig in i förlagshuset och fått till följd att man är livrädd för det digitala. Den begränsade mängden svenskspråkiga e-böcker visar tyd-

ligt den här rädslan. Det som finns idag som e-bok är en rännil jämfört med den totala utgivningen. Därför är e-boken än så länge inte ett rimligt alternativ till den vanliga boken. Det jag vill ha finns helt enkelt inte som e-bok. Detta måste ändras. E-boken innebär en stor mängd fördelar som läsaren måste få tillgång till. I första hand mobiliteten men också e-bokens möjligheter att hantera texten på olika sätt. Att hitta ett fungerande betalningssystem, öka utgivningen och lansera e-boken på bred front är uppgifter som förlagen måste ta sig an.

Inte heller biblioteken vet hur de ska hantera e-boken. Man kan förstå osäkerheten. Om allt blir e-böcker så behövs knappast biblioteken, åtminstone inte som lager för böcker. Men den situationen har vi inte idag och inte heller inom överskådlig tid. Tryckt bok och e-bok kommer att leva sida vid sida under lång tid. Det är erfarenheten i samband med andra stora förändringar i mediavärlden. Nya och gamla mediaformer kvarstår och utvecklas vidare. Vi vet också att utlåningen av tryckta böcker går ner. E-boken kan bryta den trenden och bli ett sätt att öka antalet låntagare på biblioteken. E-boken kan hitta nya läsargrupper och fungera lässtimulerande.

Därför är det angeläget att hitta fungerande former för biblioteksdistribution av e-böcker. Idag klagar biblioteken på priset, det är för högt. Varje e-bokslån kostar tjugo kronor. Därför vågar man inte satsa på att marknadsföra e-böcker. Men hur förhåller sig detta

egentligen till kostnader för utlån av tryckta böcker. Snittutlånet i det svenska folkbiblioteket ligger lågt, kanske någonstans runt två till tre lån per bok och år. Samtidigt ligger snittkostnaden för en tryckt bok någonstans runt trehundra kronor. Det betyder att varje lån av en tryckt bok kostar hundra kronor, oräknat hanteringskostanden. Med ett sådant räknesätt skulle en satsning på e-böcker vara en ren vinst för biblioteken och begränsningar av e-bokslånen blir svårförståeliga. Det blir billigare att korta sina köer med e-bokslån än att köpa fler tryckta böcker.

Google jobbar på att skanna och digitalisera världslitteraturen. Det kommer de att lyckas med, förmodligen förr än senare. Det sätter press på förlag och bibliotek att hitta sin roll i det digitala distributionssystemet. Det finns inget att vänta på.

Bengt Källgren

Chef
Kultur och samhälle, Kultur i Väst

Framsidan

Tidningen Framsidan ges ut av Kultur i Väst som är en förvaltning inom Västra Götalandsregionen. Framsidan ska främja biblioteksutveckling genom att ge kunskap, inspirera, problematisera samt skapa dialog och debatt kring bibliotek och aktuella biblioteksfrågor.

Ansvarig utgivare:
Bengt Källgren

Redaktörer:
Helén Andersson
Fredrik Swedemyr

Redaktionsgrupp:
Helén Andersson
Fredrik Swedemyr
Gunnar Södow
Örjan Hellström
Kerstin Wockatz

Layout och bildhantering:
Fredrik Swedemyr

Kontakt:
Framsidan
Kultur i Väst
405 44 Göteborg
Tel: 031-333 51 00
redaktionen@framsidan.net

Webbplats:
www.framsidan.net

Prenumeration och adressändring:
www.framsidan.net
prenumeration@framsidan.net

Omslagsbild:
Foto: Kristina Alexandersson

Tryck:
Cela Grafiska
ISSN-nummer
1651-1271

Vid efterfrågan går det att få Framsidan inläst
Hör av dig till CTI,
Tel: 0500-49 56 45
karin.stromberg@vgregion.se

Innehåll

Ledare	2
E-boken - en ren vinst för biblioteken	
Med vidgad syn på förmedling	5
Digitala tjänster i Danmark väcker intresse	
Det digitala tänket	9
Framsidan tar tempen på storstadsbiblioteken	
Där rummen möts	10
MALMÖ: Här suddas gränsen mellan det fysiska och digitala ut	
En samlingsplats för dialog	13
GÖTEBORG: De sociala medierna på samma adress	
Med ambition att öppna upp	15
STOCKHOLM: Här vill man krossa affärsmodellerna	
Det demokratiska systemet	17
Regionbibliotek Halland driver ett projekt kring öppen källkod. Ett projekt som tar fasta på det större perspektivet	
Hallå där...Anna-Karin Hatt, it-minister	19
It-ministern svarar på några frågor om vår digitala tillvaro	
Våra liv i en bubbla	20
Internetföretagen filtrerar vår tillvaro på nätet. Vilken roll kan biblioteken spela?	
Kort och gott	23
Kort om bibliotek och kultur	
Tre frågor	25
Niclas Lindberg, generalsekreterare Svensk Biblioteksförning	
Profilen	28
Linnea Sjögren – årets informationspecialist	
Om jag hade ett bibliotek...	31
Claes Rydberg, kulturchef Västra Götalandsregionen	

Med vidgad syn på förmedling

Statsbiblioteket i Danmark har tagit fram två digitala tjänster som väcker stor nyfikenhet runt om i världen. Det handlar om att göra musik, film, e-böcker och kulturarv tillgängliga på BibZoom.dk, och det handlar om att förmedla digital läxhjälp på Lektier Online.

– Båda är ett uttryck för det moderna biblioteket, menar Flemming Munch, chef för Nationella gemensamma tjänster på Statsbiblioteket i Danmark.

Text: Helén Andersson

Att konsumera film och musik genom att ladda ner från nätet har blivit vardag för allt fler. Några betalar för sin vara och laddar ner lagligt, andra tycker att all kultur ska vara gratis och fildelar och laddar ner helt obekymrat. 1 april 2009 trädde den så kallade fildelningslagen i kraft i Sverige. Enligt SIFO minskade fildelningen kraftigt året efter, mycket tack vare lagliga alternativ som till exempel Spotify. Men bara ett år senare visar en ny SIFO-undersökning att fildelningen ökade igen.

I Danmark har situationen sett ungefär likadan ut, men här har nu Statsbiblioteket tagit ett stadigt grepp och genom att flytta en del av de traditionella biblioteksuppdragen från det fysiska rummet till det digitala, har de lyckats vidga begreppen förmedling och tillgänglighet.

– Vi är ute och konkurrerar med kommersiella aktörer, men när det handlar om biblioteksservice och om demokrati finns det en tydlig utvecklingsvilja i Danmark, säger Flemming Munch.

Mycket mer än en jukebox

BibZoom.dk började som ett nationellt bibliotek för musik men har sedan starten utvecklats till en webbplats med flera tjänster inom kulturområdet. Och intresset är stort,

Digitala bibliotekstjänster i Danmark. BibZoom.dk erbjuder mer än 7,5 miljoner digitala musikfiler dygnet runt alldeles gratis. FOTO: Fredrik Swedemyr

under 2010 räknade man till 11 miljoner nedladdningar och mer än 600 000 unika besökare.

På BibZoom.dk finns mer än sju miljoner musiktitlar tillgängliga för gratis nedladdning

och här kan du också läsa artiklar, ladda ner film och musik på fem språk och fördjupa dig i det danska kulturarvet genom 50 000 gamla danska reklamfilmer, ljudklipp, gamla tal och en rik samling av danska dialekter.

“Problemet är att när man från en dag till en annan går över till digital musik blir det några musikkataloger som får tid till helt nya uppgifter. Det är stora omställningar, men kostnaderna tror jag egentligen inte blir större. Tänk på alla cd-skivor som snabbt blir stående och inte lånas ut, och under alla omständigheter är cd:n på väg att försvinna.”

Flemming Munch

dansk musik, danskproducerade musikvideos och på det som i Danmark kallas för ”smet”. Alltså klassisk musik, jazz, världsmusik, sådant som inte brukar vara så efterfrågat på biblioteken.

– BibZoom har stort fokus på förmedling och på folkbildning och har också en egen redaktion bestående av drygt tio skribenter som skriver artiklar runt varje artist, om deras musik, om sammanhang och om deras liv, berättar han. Och den 31 januari 2012 tar BibZoom ännu ett kliv genom att introducera en applikation där man förutom samma information och musik som tidigare, dessutom får tillgång till artiklar skrivna i dansk dagspress genom åren.

– Nästa år lägger vi också till ett bildarkiv, avslöjar han.

Rättigheter

Statsbiblioteket köper musikrättigheterna genom att själv förhandla med skivbolagen och med KODA, en ideell medlemsorganisation vars uppgift är att se till att de som skapar musik får betalt när den spelas offentligt. Modellen är enkel och man betalar bara för det som används, ändå är det några få kommuner som valt att inte teckna abonnemang med BibZoom.

– Problemet är att när man från en dag

Läxhjälp på nätet. Lektier Online är ett treårigt projekt med avstamp i den läxhjälp som organiseras på biblioteken. Tjänsten har blivit populär och främst matematik är det de flesta vill ha hjälp med. FOTO: Fredrik Swedemyr

Allt du behöver är ett bibliotekskort och en internetuppkoppling.

– BibZoom.dk är mycket mer än bara en jukebox, säger Flemming. Vi vill skilja oss mot andra digitala musiktjänster genom att också erbjuda ett mervärde. Vi tycker att biblioteken ska ta den rollen och BibZoom är en digital tolkning av biblioteksuppdraget som handlar om att tillgängliggöra. Vi kan leverera smala saker och ändå nå breda grupper.

Allt finns

Det är lätt att använda BibZoom. Redan på första sidan har du ett galleri av alla musikgenrer, artiklar, filmer, de senaste musiknyheterna och till och med en lista med de mest spelade radiohitsen. Det är bara

att klicka och du får ett smakprov på 30 sekunder. Vill du lyssna mer, eller ladda ner, måste du logga in med ditt bibliotekskort och den kommun du tillhör måste ha ett BibZoom-abonnemang.

– Kommunen köper dig tillträde och betalar i dag cirka 1 krona och 65 öre per kommuninvånare och år, berättar Flemming. Har din kommun abonnemang betyder det att du gratis kan spela all musik, läsa artiklar, se alla våra filmer och läsa e-böcker på danska och andra språk. Och när det gäller musik har vi allt! Och vi får det samma dag som det kommer. Dessutom, tillägger han, i januari 2012 sänker vi abonnemangspriset ytterligare med 20 procent.

Allt finns på BibZoom, men, erkänner Flemming, det är ändå särskilt fokus på

Tolkning. Flemming Munch menar att BibZoom och Lektier Online är en traditionell tolkning av biblioteksuppdraget.

– Det handlar om biblioteksservice.

FOTO: Helén Andersson

till en annan går över till digital musik blir det några musikbibliotekarier som får tid till helt nya uppgifter, säger Flemming. Det är stora omställningar, men kostnaderna tror jag egentligen inte blir större. Tänk på alla cd-skivor som snabbt blir stående och inte lånas ut, och under alla omständigheter är cd:n på väg att försvinna.

En stor och viktig del av BibZoom är det som har rubriken World. Här finns både musik, film och e-böcker på framförallt fem språk. Statsbiblioteket har medarbetare som reser runt i världen och köper in film, musik och böcker för att distribuera till biblioteken

i Danmark. Numera ser inköparen också alltid till att få ländernas tillåtelse att också ladda upp materialet digitalt.

– När vi köper en film på till exempel arabiska, har vi kanske råd att köpa tio exemplar. När vi köper den digitala rättigheten kan 500 eller fler se samma film samtidigt och dessutom sparas det mycket pengar på att inte skicka fysiskt material i lastbil till de olika biblioteken, säger Flemming och berättar att sedan de startade World för sex månader sedan har de haft cirka 7 000 besökare varje månad, helt utan marknadsföring.

– Alla filmer är på originalspråk och nästa steg är att vi utökar vår skrivande redaktion och bjuder in frivilliga skribenter som kan skriva artiklar på de olika språken. Vi kallar det ”crowdsourcing”.

Digital läxhjälp

Lektier Online är ett treårigt projekt med avstamp i den läxhjälp som organiseras på biblioteken. Erfarenhet härifrån visade att särskilt de lite äldre pojarna försvann från denna mer traditionella läxhjälp, och med detta i bakhuvudet fick styrgruppen för nationella projekt idén att prova digital läxhjälp där de nu erbjuder läxhjälp till alla barn och ungdomar i de danska skolklasserna sex till tio, och särskilt till de i utsatta stadsdelar.

– Idén var att eleven skulle bli helt oberoende av tid och ställe, att man skulle kunna

Det vi pratar om är att vi i Skandinavien ska köpa in gemensamt digitalt material och ha en gemensam digital plattform. Och Statsbiblioteket ser inga hinder i förhållande till teknik och rättigheter, så om bara vilja finns kan det här gå fort.”

Flemming Munch

vara anonym och att hjälpen skulle nå fler, berättar Flemming som satt med i styrgruppen när idén föddes.

Från att idén var född tog det bara fyra och en halv månad till att tjänsten var i gång. Fyra av dessa månader ägnades åt att ta fram egna IT-lösningar som skulle vara enkla och som nu består av chatfunktion, webbkamera, fildelningsfunktion och whiteboard där elev och lärare kan skriva och illustrera i realtid.

– Projektet lyckades utveckla en förväntad funktionalitet på mycket kort tid, ler Flemming nöjd. Men det riktigt stora arbetet tycker Flemming ändå var att rekrytera elever och lärare och att hitta rätt balans.

Fakta

BibZoom.dk leds av ett konsortium bestående av representanter från Odense Centralbibliotek, Herning Bibliotekerne, Det Kungliga Biblioteket och Statsbiblioteket. Statsbiblioteket är juridiskt och ekonomiskt ansvarig för BibZoom.dk.

Projektet Lektier Online är ett danskt nationellt utvecklingsprojekt under tiden 1 april 2009 till 31 december 2011. Projektet finansieras av statsmedel och drivs av en grupp med representanter från Integrationsministeriet, Undervisningsministeriet, Styrelsen för bibliotek og Medier och Statsbiblioteket. Gruppen arbetar på att säkra en framtida finansiering.

Lektier Online har öppet fem dagar i veckan, söndag till torsdag mellan klockan 17.00 och 20.00. Då kan man få hjälp med ämnena Danska, Engelska, Matematik och ”Andra ämnen”.

Statsbiblioteket i Aarhus fungerar som nationell överbyggnad för de danska folkbiblioteken, men är också ett nationalbibliotek för bevarande av det danska kulturarvet och universitetsbibliotek till Aarhus Universitet.

– Vi ville inte bara engagera samma slags frivilligkrafter som finns ute på bibliotekens läxhjälpstationer, utan vi vände oss till universitet i Aarhus och rekryterade bland studenterna där.

Call-center

Rekryteringen bland studenter visade sig vara ett lyckodrag. Intresset var stort från början och från att börja med fyra studenter är man nu uppe i mer än 140 stycken. Alla studenter, eller läxhjälpare, är volontärer och sitter tillsammans i ett call-center i källaren till Statsbiblioteket i Aarhus. Alla får göra ett kunskapstest i form av ett självtest och genomgå en kort coachutbildning innan de börjar.

– Vi tror att det är viktigt att de sitter tillsammans, att de trivs och kan prata och ta en Cola eller en pizza.

De nuvarande 140 studenterna tar emot cirka 280 rådgivningar i veckan och varje tillfälle varar cirka 30 minuter. Eleven hamnar först i en sluss som skickar vidare till ”rätt” student för hjälp där eleven kan välja om webbkameran ska vara på, eller om de ska prata via chatt eller via mikrofon.

– Matematik är överlägset det ämne som får mest frågor och söndagar är den dag flest ringer, säger Flemming och berättar att ytterligare två call-center planeras att öppna i mars 2012 och att det redan är tryck bland studenterna att få vara läxhjälpare.

Utveckling

Lektier Online har blivit en succé och projektet kommer förhoppningsvis att utvecklas och leva vidare. Redan till våren planeras det för att tjänsten också kommer att vända sig till gymnasieelever och vuxenutbildning, liksom att öppettiderna kommer att utökas ytterligare. Flemming berättar också att förhandlingar pågår med Kriminalvården i Danmark för läxhjälp till alla unga som sitter i fängelse.

– Vi kan redan se att 45 % av dem som tar kontakt med läxhjälpen är pojkar. Och det är riktigt bra. Men vårt mål är att komma över 50 % och vi jobbar aktivt med marknadsföring. Vi har en anställd som åker runt till varenda skola i Danmark och berättar om tjänsten, och vi finns på både Twitter, Facebook och YouTube.

Skandinavisk plattform

Just nu pågår förhandlingar med både Sverige, Norge och Finland om ett samarbete med BibZoom och Lektier Online.

– Det vi pratar om är att vi i Skandinavien ska köpa in gemensamt digitalt material och ha en gemensam digital plattform. Och Statsbiblioteket ser inga hinder i förhållande till teknik och rättigheter, så om bara vilja finns kan det här gå fort, tror Flemming.

– Och vi har redan reserverat flera lämpliga skandinaviska varumärkesnamn. ■

På gång i Sverige

I Sverige är det Internationella biblioteket, IB, och Kungliga biblioteket, KB, som diskuterar om ett eventuellt svenskt, eller skandinaviskt, samarbete med Statsbiblioteket och de digitala tjänsterna BibZoom och Lektier Online.

När Framsidan söker kontakt hänvisar KB till Internationella bibliotekets chef Larry Lempert, som berättar att de haft ett möte där Statsbiblioteket och Flemming Munch presenterat verksamheterna.

FOTO: Stefan Tell

– Det är oerhört intressant, men ingenting är bestämt, säger Larry.

Det är Norge och Sverige som nu fått erbjudande om att i första hand vara med att bygga upp World-delen med e-böcker, musik och film. Fram till nästa möte i januari 2012 ska IB försöka sätta sig in i vad det skulle innebära att gå med i ett sådant samarbete.

– IB finansieras av KB, Stockholms läns landsting och Stockholms stad och för att vi ska utvidga med den här typen av tjänst måste vi se över hur det ska finansieras, säger Larry. Vi måste först veta kostnaderna för att se hur vi ska klara ett sådant uppdrag och vi måste ta ställning till vad det skulle innebära för oss. Både för vår verksamhet, arbetsmässigt och vad vi skulle vinna på ett samarbete. Men det hela låter väldigt bra och spännande och diskussionerna fortsätter.

Framsidan.net

Webbstjärnan är en tävling där både lärare och elever ska lära sig mer om trovärdighet och källhantering på Internet. Genom att publicera skolarbeten och skapa egna webbsidor kommer de i kontakt med bland annat Creative Commons, får ett eget domännamn och kan dessutom tävla om 20 000 kronor.

LÄS MER PÅ FRAMSIDAN.NET

Där rummen möts

När det digitala blir default behöver biblioteken ett nytt mindset - ett nytt sätt att tänka. Idag talar vi om det digitala och fysiska som två delar av biblioteket. I en del fall tycks de leva varsitt liv. I andra samspelar de ihop. Men kanske är det snart dags att se det som givna delar av en och samma helhet: Biblioteket. På Malmö stadsbibliotek är man beredd att sudda ut gränsen.

Text: Fredrik Swedemyr

– Vi närmar oss mer och mer den föreställningen. Svaret på det inom organisationen är att vi har något som heter digitala biblioteket. För att se det digitala och det fysiska

som ett behöver vi någonstans göra en resa för att vara i tiden och ibland komma ikapp tiden. Just nu behöver vi i vår organisation peka med hela handen på att det digitala är något viktigt. Men egentligen är det digitala ytterligare en del av vår vardag. Det är ett normaltillstånd. På sikt kanske vi fortsätter att tala om bibliotek, men har tagit bort benämningen digitala. Det digitala och det fysiska ska egentligen vara ett, säger Åsa Berglund, enhetschef för digitala biblioteket & informations- och låncentralen på Malmö stadsbibliotek.

Ett samspel

För drygt två år sedan lanserade biblioteket sitt koncept *The Darling Library in the World*. Den digitala strategin är del av konceptet och slår bland annat fast att "[d]en digitala scenen rymmer i princip alla de möjligheter som det fysiska biblioteket har. Dessutom sätter digitaliseringen helt nya standarder för samspel mellan brukare, bibliotek och andra delar av världen."

Ett exempel på detta samspel är projektet Balagan. Det är ett slags transmedialt berättarexperimentarium för barn mellan 9 -12 år, där berättelserna löper som en röd tråd och sträcker sig över både rum och webb. Ett projekt som också tangerar bibliotekets

Det finns något där som gör att vi är intressanta till skillnad från andra, eftersom folk förknippar bibliotek med ett politiskt och kommersiellt oberoende. Det finns ett mervärde att vi har en bibliotekarie här som sitter och tipsar om månadens bästa grej. Det är förknippat med någon slags kvalitet.

Per Mattsson

målsättning att jobba med digital bildning för barn och unga.

– I konceptet är berättelser det mest centrala. Det gestaltar sig i det fysiska rummet, hur man utformar det som en kreativ och

inspirerande värld. Sedan ska det finnas en digital spegling eller komplement till det som händer i det fysiska rummet. Det samspelar hela tiden. Du har en berättelse som du vill berätta som barn och vi visar att du kan göra det i form av exempelvis en film. Då kan vi tillsammans titta på filmmediet och skapa denna berättelse. Den kan sedan läggas upp på webben och du kan jobba vidare med den tillsammans med andra barn. I det sammanhanget handlar det om att vända och vrida på hur du producerar för att få en viss effekt, att göra någon till en kritisk konsument och en mer kreativ producent. Det ger en digital delaktighet och en slags digital bildning, fortsätter Åsa Berglund.

Välja rätt

Även om det talas om ett samspel, är utgångspunkten mycket det fysiska mötet i rummet. Åsa Berglund ser att biblioteket kan ha en viktig roll. Speciellt med tanke på den allt större informationskomplexiteten. Hon ser ett värde i att kunna komma till en fysisk plats och få stöd av en bibliotekarie i att sortera i denna komplexitet. Inte minst när det gäller att bygga ett förtroende mellan barn och vuxna. Men det är också viktigt att hitta rätt fokus i samspelet mellan det fysiska och digitala.

– Som 10-åring är du kanske väldigt mycket på Bolibompawebben och andra webbar, där det också finns ett samspel. Det som händer i rutan pekar vidare till vad som sker på webben, som pekar vidare till vad som händer i rutan nästa dag, då du kanske får ditt namn uppläst i tv för du har löst en uppgift på webben. Frågan är hur vi kan slå oss fram i den digitala barnvärlden? Det frågar jag mig faktiskt mer och mer. Jag tror inte nödvändigtvis att det är det primära för oss när det gäller barn och unga. Sedan kan vi behöva göra mer för barn genom att vi vänder oss till andra vuxna. Jag tänker förmedling på webben. Vi jobbar med vår webb, våra sociala medier, mycket med Facebook och Twitter. De som jobbar med digital delaktighet lägger ut Spotifylistor, bloggar initierat om vissa områden och kommer med tips. Det finns en marknad för det, fortsätter Åsa Berglund.

Ett förtroendekapital

Bibliotekarien som informationsspecialist tangerar många arbetsområden. I det digitala arbetet stärks inte bara deras källkritiska kunskaper. De har också ett förtroendekapital att förvalta i förhållande till samhällets och nätets alla kommersiella krafter.

– Det finns något där som gör att vi är intressanta till skillnad från andra, eftersom folk förknippar bibliotek med ett politiskt och kommersiellt oberoende. Det finns ett mervärde att vi har en bibliotekarie här som sitter och tipsar om månadens bästa grej. Det är förknippat med någon slags kvalitet. Just i det där har vi kommit en bra bit på väg. Det som vi tidigare gjorde ”hands on” i skivdisken: Har ni någon bra platta? Ja, den här. Det blir mindre vanligt. Men du skall kunna få den informationen via oss, genom någon som du litar på, fast kanske via webben. Lite som journalistik, en recensent som du följer. Ibland har jag tänkt lite kring att det har nästan blivit ett konkurrensförhållande. Det är egentligen samma saker som vi gör, men vi gör det via en blogg, en webbsida, Facebook, vår Twitter-kanal, eller att man

kommer hit och får informationen, säger Per Mattsson som också är enhetschef på digitala biblioteket.

Öppna hotmailkonto?

I takt med att förmedlingsarbetet och andra bibliotekstjänster omformateras, skapas både utmaningar och möjligheter. Digital delaktighet öppnar upp för ett mer aktivt arbete, som handlar om mer än att ställa ut ett antal internetdatorer på biblioteket. På stadsbiblioteket i Malmö tar detta bland annat sig uttryck i ett Lärcentrum. Här jobbar bibliotekarierna och pedagogerna ihop i ett slags gränslöst kunskapsforum. Det är ett samarbete med utbildningsförvaltningen kring vuxnas lärande. En av grundpelarna är att erbjuda bra teknik och programvara i kombination

med personal som kan vara ett stöd. Idag är det ett projekt. Men förhoppningen är att det kan bli en konstant del av bibliotekets verksamhet. Det är något som också sätter fingret på idén om det digitala och fysiska bibliotekets fusion.

– Vad ska vi som bibliotekarierna hjälpa till med? Är det rimligt att jag ska hjälpa den här äldre damen att boka en flygbiljett? Det är väl inte vad jag gör, jag förmedlar litteratur och information. Kan besökaren inte öppna ett hotmailkonto, ska jag hjälpa till med det? Ja, det ska vi idag. Här har vi ett gäng som är mer fokuserat på att hjälpa till med vad som helst, inte bara informativ sökning, en litteraturlista eller hitta boken i hyllan. Det vidgar begreppet biblioteket och vad vi ska ha för service, säger Per Mattsson.

Illustration: Staffan Melin

Samtidigt som den digitala utvecklingen i viss mening ritar om kartan på biblioteket, så uppstår också andra utmaningar. I Malmö har man gjort det som en del av sin strategi att samverka med andra bibliotek. En del i detta samarbete handlar om nationell katalog. En stor utmaning ligger också i utvecklingen kring e-medier, där man ser ett stort behov av nationell samverkan.

– Det är idéutbyte som kanske i sin tur ligger till grund för strategiutveckling eller kanske rent av förhandling med de som säljer tjänster till oss. Det handlar om att sätta den nationella folkbiblioteksagendan från vår ”point of view”. Hur ska biblioteken vara en aktör i förmedlandet av elektroniska medier i framtiden? Det handlar inte enbart om morgondagens budget för 2012, utan faktiskt om något större. Den dagen viss litteratur bara publiceras i e-format och vi inte har lätt att förmedla den, då har vi förverkat vår roll i den delen av verksamheten. Det är en politisk fråga egentligen. Hur ser politi-

ken på hur biblioteket ska verka inom detta område. Det handlar till syvende och sist om hur man understödjer biblioteken genom lagstiftning och upphovsrätt. Den här frågan har varit uppe i tio år. Det är först nu som det börjar hända saker, säger Per Mattsson.

Framtidens samlingar

Frågan om e-medier sätter inte bara fokus på behovet av nationell samverkan. På sikt handlar det, enligt Per Mattsson, också om hur biblioteket ska hantera sina framtida samlingar.

– I en digital värld kanske det inte är så att biblioteket håller på med samlingar. Just nu gör vi det, vi har e-samlingar. Men om du tittar på musik som nu nästan helt distribueras digitalt, så har flera försök att göra digitala musiklån för bibliotek misslyckats. Sedan kommer en privat aktör som riktar sig direkt till konsumenten och hoppar över biblioteksledet. I nuläget försöker vi spela med genom att göra exempelvis tipslistor.

Vi kan antingen länka till att låna CD:n här eller lyssna direkt på Spotify eller Myspace. Vi förhåller oss på ett annat sätt till samlingar. Det kanske inte alltid är vi som har dem längre. Det är samma med information. Jag har stått där i disken och det kom fram en dam som skulle ha en bild på en pelargon och jag gick ner till magasinet, letade upp en bok och tog en kopia. Den verksamheten finns inte längre. Nu hittar vi den snyggaste bilden på google images och sedan är saken klar. Det är exakt samma sak. I förhållande till henne behöver vi kanske inte den floran i magasinet. Det är klart att det måste finnas florer ur ett slags kulturhistoriskt perspektiv, men inte för att lösa den där dagliga uppgiften. Det är en helt annan värld och det kanske är samma sak som händer med litteraturen, vem vet. Vi måste vara förberedda på att inte bli överraskade och kunna ta rätt steg in i det digitala och faktiskt göra något som har ett värde för medborgarna. Har det inget värde längre, så ska vi inte hålla på, säger Per Mattsson. ■

Framsidan.net

Den digitala motsvarigheten till upplevelsen i det fysiska rummet är en del av bibliotekens vardag. Många lägger ut poesi- eller författarkvällar på Youtube. Vissa går ett steg längre och livesänder på nätet. Men det är inte bara biblioteken som har fötterna i två världar. Göteborgs Symfoniker jobbar aktivt med att tillgängliggöra musiken digitalt. Att skapa en känsla för den fysiska upplevelsen är en del av tanken.

LÄS MER PÅ FRAMSIDAN.NET

FOTO: Måns-Pär Fogelberg

En samlingsplats för dialog

De har Biblioteksveriges mest besökta Facebooksida. Men så har man också satsat på att utveckla de sociala medierna på Göteborgs stadsbibliotek. Idag jobbar två bibliotekarier med huvudansvar för bibliotekets digitala närvaro. Det är ett sätt att marknadsföra biblioteket och skapa en dialog med användarna.

Text: Fredrik Swedemyr

Över 4 500 personer gillar Göteborgs stadsbibliotek på Facebook. Det är i dagsläget en nationell toppnotering tätt följt av Malmö med strax över 3 000 gillande Facebookanvändare. Detta är ett resultat av en medveten satsning att jobba med sociala medier. I dag har två bibliotekarier huvudansvaret att fylla innehållet på sajten stadsbiblioteket.nu.

– Vi startade den för att vi ville möjliggöra en kommunikation med medborgarna kring ombyggnaden. Vi kallar det för en samlings sida för sociala medier. Det är en fristående sida där vi jobbar aktivt med olika sociala medier, säger Sara Larsson på Göteborgs stadsbibliotek.

Två sidor

Efterhand som Twitter, Facebook, Youtube och andra digitala kanaler blivit en alltmer grundmurad del av bibliotekets vardag, har också sidan stadsbiblioteket.nu fått en fast adress. Tanken är att den ska vara en fortsatt del av det digitala stadsbiblioteket även efter ombyggnaden. Samtidigt för Göteborgs stadsbibliotek en något splittrad digital tillvaro. Å ena sidan har man sin samlingsplats och interaktiva stadsbiblioteket.nu och samtidigt är biblioteket en del av den kommunala webbplatsen goteborg.se.

– Det är mycket staden som bestämmer. Förut hade biblioteket en egen hemsida och

Illustration: Staffan Melin

stadsdelsbiblioteken också. Men för att göra det överskådligt för göteborgarna har man pekat ut att goteborg.se ska vara ingången. Vi är inte särprofilerade i dagsläget, utan vi får inkorporera oss i den lösningen som finns och då gäller det att göra det bästa av

det. På den kommunala sidan har vi mycket av den statiska informationen. Sedan har vi varit busiga och gjort vår samlingsplats för sociala medier för sig, säger Anna Petrén-Kihlström, it-chef på Göteborgs kulturförvaltning.

Samlingsplatsen har också ett helt annat uttryck och andas mer lekfullhet i förhållande till den något stramare kommunala webben.

– Stadsbiblioteket.nu är väldigt färgglad och vi har Facebooksidan som har skojiga bilder, där vi kan visa upp den mer lekfulla sidan av stadsbiblioteket. Jag tycker det är bra att de kan komplettera varandra. Hade man haft allt på samma ställe hade vi varit tvungna att enas om en officiell trevlig stil som kanske inte känns lika rolig, säger Sara Larsson.

Det strategiska arbetet kring sociala medier började redan 2009. Vid den tidpunkten bildade man också en redaktion, som ska vara ett stöd i det dagliga digitala arbetet med sociala medier.

– Syftet var att lyfta fram medarbetarnas olika kompetenser på framför allt bloggen. Vi har en redaktion på sju personer. De är kärntruppen bakom. De hjälper sina kollegor, som kanske inte är jätteduktiga på själva bloggverktyget. Man ska kunna skriva en text och få hjälp med att få ut den.

Söker upp digitalt

Idag är det ett 30-tal medarbetare på biblioteket som i olika grader är aktiva i de sociala kanalerna. Som ett led i satsningen på bibliotekets digitala strategi har man också tillsatt tre tjänster som dedicerat jobbar med sociala medier och bibliotekets digitala vardag, varav en jobbar med att utveckla katalogen. Det handlar om att synliggöra biblioteket och möta användare eller kunder där de kan tänkas vara online.

– Vi jobbar uppsökande och gör oss synliga i de sociala kanalerna och på vår blogg. Vi är aktiva genom att tipsa och skriva. Det är en väldigt viktig marknadsföringskanal för oss att synas där. Om man har gillat oss på Facebook och får upp oss i sitt flöde är det ett jättebra sätt synliggöra biblioteket och vår verksamhet. Det är också ett bra sätt att påverka den bild folk har av oss. Vi kan stärka

hur människor uppfattar oss och vi kan välja vilken ton vi vill ha. Jag uppfattar att många har en stark relation till biblioteket och man kan stärka den genom att vara i dessa kanaler, säger Elin Nord, som tillsammans med Sara Larsson jobbar med sociala medier.

Vi har även Asta 95 år som kommer hit och ska låna sina Daisyböcker. Biblioteket är till för alla och alla använder inte sociala medier. Det kommer alltid finnas ett behov av de traditionella tjänsterna också.”

Elin Nord

– Till exempel under bokmässan hade vi många som twittrade under bokmässans hashtag och då syntes det på en skärm på bokmässan och det var ett sätt att få nya följare. De upptäckte oss. Stadsbiblioteket, varför har jag inte följt dem tidigare? På så vis blir det uppsökande, att vi försöker befinna oss där det händer saker, där man tror det kan finnas potentiella människor som är intresserade av vad vi gör och skriver. Och att vi får chansen att visa upp en annan sida av biblioteket och inte bara den kommunala sidan på goteborg.se, fortsätter Sara Larsson.

I takt med användarna

Tanken är också att knyta bibliotekets innehåll, den kompetens som finns inom olika områden till sociala medier, inte minst när det gäller de källkritiska aspekterna av vår nätkultur. Samtidigt är ambitionen att öka användarnas delaktighet. Under den senaste tiden har också de sociala kanalerna ökat successivt, fler fans, fler som gillar och hit-

tar bibliotekets Youtube-klipp. I takt med att också antalet e-bokslån ökar, finns det även ett behov av att möta den utvecklingen.

– Eftersom många använder sig av de digitala tjänsterna måste man ha bra, relevant och tydlig information så att man kan sköta de här bibliotekstjänsterna hemifrån, säger Elin Nord.

En plats för alla

En viktig del av det digitala arbetet är att hitta ett bra samspel med det fysiska biblioteket. Programverksamheten lyfts fram i de olika kanalerna. Även det som sker i det fysiska rummet kan spelas in och läggas upp på Youtube, vilket skapar ett värde för dem som kanske inte hade möjligheten att gå på den där poesikvällen eller någon annan programpunkt. Men det handlar också om att flytta ut positionerna i samhället och bli den där angelägna platsen för alla, ”online” såväl som ”offline”.

– Jag tänker att biblioteket är inte bara böcker och jag kan se det på två sätt. Vi har en så stor bredd på våra användare. Vi har de som använder sociala medier och använder det digitala biblioteket, så det är viktigt att vi finns där. Men sedan är det viktigt att man inte låter sig bli förblindad av det. Vi har även Asta 95 år som kommer hit och ska låna sina Daisyböcker. Biblioteket är till för alla och alla använder inte sociala medier. Det kommer alltid finnas ett behov av de traditionella tjänsterna också, säger Elin Nord. ■

Gilla Framsidan på Facebook

Med ambition att öppna upp

Låsta system och ofördelaktiga affärsmodeller kan skapa murar kring bibliotekens digitala utveckling. På Stockholms stadsbibliotek jobbar man med öppna lösningar. Ambitionen är att riva murarna för att ge användarna det bästa av den digitala världen.

Text: Fredrik Swedemyr

Utgångspunkten för det digitala biblioteket är många gånger en idé om vad användarna vill ha. I Stockholm tog man också fasta på användarnas behov när man drog igång arbetet med den nya webben. Under förberedelsearbetet har fokus legat på hur ett antal olika fiktiva personer, som bokälskaren, använder biblioteket. Redan under denna tidiga fas av arbetet kunde man se att det finns ett antal grundläggande problem för det digitala biblioteket.

– Vi kunde konstatera att det finns massa inläsningseffekter idag både i bibliotekssystem och det ”content management”-system vi har idag. De är, åtminstone när det gäller bibliotekssystemen, mycket av ”blackbox”-lösningar, slutna system helt enkelt. Vi har en inläsningseffekt på metadatafronten. Vi kan inte ens använda information om våra medier på det sättet vi skulle vilja. Sedan har vi problematiska affärsmodeller när det gäller e-medier, på flera olika nivåer. Då började vi fundera utifrån användarna, vad vi kan göra inom de ramar vi kan påverka, berättar Mikael Petrén enhetschef på virtuella enheten på Stockholms stadsbibliotek.

Möta behoven

Som ett led i att försöka riva dessa murar och komma ifrån de olika systemens inläsningseffekter, har man på biblioteket byggt den nya webben med så kallad öppen källkod.

Illustration: Staffan Melin

Själva huvudpoängen är, enligt Mikael Petré, att kunna samverka med omvärlden på ett bättre sätt. Tanken är att det ska vara en informationsstruktur där personalen jobbar med innehållsproduktion, som i sin tur kan delas med andra bibliotek runtom i landet. Den öppna källkoden skapar en flexibilitet som gör det enklare att integrera och kalibrera den digitala servicen på ett sätt som motsvarar användarnas behov.

– Ett exempel är talböckerna och Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Tpb. Utgångspunkten här har varit att om du är en bokälskare, ska du kunna vara en person med olika ålder, men det ska också kunna vara en bokälskare som har en funktionsnedsättning. För mig vore det jättekonstigt om vi skulle säga: Stockholms stadsbibliotek är till för alla, men om du har en funktionsnedsättning, är du välkommen att vända dig till Tpb, säger Mikael Petré och framhäver vikten av att kunna skapa kopplingar till Tpb och integrera talböckerna i systemet.

– Om jag vill skapa en minneslista, finns talböckerna som en av medietyperna och som jag kan ta del av i den tekniska plattformen, precis som alla andra medietyper. För alla folkbibliotek ligger medierna i botten, men det är ju inramningen med all verksamhet som pågår, som är själva grejen med folkbiblioteken och då tycker inte jag det ska spela någon roll vem man är. Recensioner eller användargenererade mervärden, författarsamtal, all programverksamheten är lika intressant att ta del av och sedan konsumera talböcker. Det är ett tydligt exempel på varför man vill ha en plattform som man kan rå över, för att kunna jobba med den här integrationen. Det finns en uppsjö av sådana här möjligheter, fortsätter Mikael Petré.

Problematiska affärsmodeller

Biblioteket lanserade sitt mobila gränssnitt i våras, där man också på motsvarande sätt har integrerat och gjort det enklare för användarna att ladda ner e-böcker direkt i mobilen eller läsplattan. De befintliga tjänsterna är byggda inom ramen för vad avtal och juridik tillåter. Men Mikael Petré framhäver

”Det knackar utvecklare på dörren, som vill göra saker och bygga gränssnitt. Det är en annan aspekt av det här, att det finns en stor möjlighet för Bibliotekssverige att få draghjälp att nå ut. Men det saknas strategier idag för att hantera det och då kan det gå väldigt fel. Speciellt i de affärsmodeller som vi sitter i.”

Mikael Petré

samtidigt att just e-media är en av de stora knäckfrågorna i framtiden.

– Hela klivet över till det digitala bibliotek blir problematiskt. Dels har vi affärsmodellerna när det gäller de kommersiellt intressanta titlarna som skapar problem för oss budgetmässigt. Sedan har vi en avsaknad av titlar som är ännu värre. Det finns så få e-boktitlar. Det är inte bara ett problem för biblioteket, utan det är ett generellt problem för litteraturen på svenska, säger han.

Ta initiativet

På biblioteket vill man samtidigt flytta fram positionerna. Utvecklingen av det digitala biblioteket handlar, enligt Mikael Petré, om att kunna skapa attraktiva tjänster i förhållande till allt annat på nätet. Bland annat har man inlett ett samarbete med Publit-förslag för att utforska möjligheterna för biblioteket att vara en aktiv medskapare av e-böcker i ett slags ”on demand”-format.

– Vi har ingen möjlighet eller ens kompetensen att skanna själva. Vi har inte den utrustningen. Sedan ska det OCR-tolkas, det ska korras och e-boken ska skapas. Nu kör vi det i extremt liten skala och så får vi prova. Sedan kan det säkert växa fram en marknad för att vara leverantörer och en aktör som levererar den typen av tjänster. Det kommer inte ens göra någon skillnad för utbudet i stort. Men det kan vara nog strategiskt vik-

tigt. Vi jobbar tematiskt på Stockholms stadsbibliotek. Nu jobbar vi med hemmet som tema. Att där titta på public domain-titlar och se vad man kan koppla till temat. Då handlar det inte om att spotta ut pdf:er, utan att göra epub-filer, riktiga e-medier och sedan erbjuda det, säger han vidare.

Satsningen på det digitala biblioteket handlar, enligt Mikael Petré, just om att skapa den här typen av strategiska möjligheter till samarbeten. Satsningen på öppen källkod och öppen data ligger också i linje med regeringens digitala agenda. Det är inte i alla lägen myndigheter, eller biblioteken för den delen, som själva är bäst på att bygga gränssnitt mot användarna. Med öppna lösningar ger man tredje part möjlighet att bygga vidare.

– Det knackar utvecklare på dörren, som vill göra saker och bygga gränssnitt. Det är en annan aspekt av det här, att det finns en stor möjlighet för Bibliotekssverige att få draghjälp att nå ut. Men det saknas strategier idag för att hantera det och då kan det gå väldigt fel. Speciellt i de affärsmodeller som vi sitter i, säger Mikael Petré.

Brist på nationell strategi

Bristen på en övergripande strategi menar han vidare kan skapa problem för biblioteken om allt fler tredjepartsutvecklare börjar bygga gränssnitt mot användarna, som kanske genererar fler e-bokslån.

– Det är överhuvudtaget den nationella biblioteksstrategin som vi saknar. I dagsläget finns ingen plan för att öppna upp. Vi sitter i ett läge där man knappt vill marknadsföra de här tjänsterna eftersom de genererar så höga kostnader. Den frågan behöver man belysa och kanske lite mer konkret än e-boksutredningen för att komma vidare. Dels konstatera att utbudet är en stor del av problematiken och sedan hitta mekanismer för olika lösningar. Teknikutmaning är inte det stora. Det är juridiken och affärsmodeller för metadata och e-medier. Hittar vi lösningar på det, kan vi jobba och bredda utbudet. Då kan vi bygga bra saker, säger Mikael Petré.

Det demokratiska systemet

Det talas ofta om den kollektiva styrkan i Wikipedia. Flera användare sitter i olika delar av världen och formar en slags kollektiv visdom. På motsvarande sätt utvecklas program i öppen källkod. Många användare kalibrerar system och delar sin innovation med andra. På Regionbibliotek Halland har man drivit ett projekt kring ett öppet bibliotekssystem - Koha. Tanken är att skapa ett exempel som visar den öppna källkodens potential för Biblioteksverige. Inte minst handlar det om att få kontroll över den egna verksamheten.

Text: Fredrik Swedemyr

Dagens affärsmodeller kan i vissa lägen begränsa bibliotekens möjligheter till kontroll. Licenser för system och poster skrivs av en tredje part, vilket inte alltid motsvarar det enskilda bibliotekets behov av innovation och utveckling. På Regionbibliotek Halland vill man visa att det finns alternativ.

– Vad vi kan göra med vår infrastruktur, styr vad vi kan göra med vår verksamhet. Licensen bestämmer vad du får göra eller inte göra med en post. Samma sak är det med de kommersiella bibliotekssystemen. Du kan inte modifiera eller dela dem hur du vill. Du har en huvudman som ger dig ditt uppdrag. Men genom licenserna har du en tredje part som bestämmer om du kan utföra uppdraget med de verktyg som du köper. Man kan naturligtvis köpa rätt saker. Men du kan också få ett förändrat uppdrag som inte stämmer med de verktyg du har handlat tidigare. Om du istället har en fri licens som ger dig alla möjligheter att ladda ner det här systemet och ändra det efter behov, då är det snarare biblioteket självt som styr sin infrastruktur, säger Viktor Sarge som har varit projektledare för Koha-projektet på Regionbibliotek Halland.

I valet och kvalet

Koha är ett öppet bibliotekssystem som utvecklades på Nya Zeeland för drygt tio år sedan. I dag har det stöd för ett flertal språk

och används globalt av över 1 500 bibliotek. I Sverige har nu Regionbibliotek Halland, genom projektet, installerat Koha på ett skolbibliotek på Munkagårdsgymnasiet i Tvååker, strax utanför Varberg. Tanken är att ta fram ett exempelbibliotek dit intresserade kan vända sig för att få en idé om hur systemet fungerar i den dagliga driften.

– Om valet står mellan de vanliga kommersiella systemen och ett system som du kanske bara har hört talas om och som mest används i USA, Nya Zeeland och Indien, så är det lite för abstrakt. Ur vårt perspektiv är det väldigt viktigt att det finns exempel i Sverige. Ett ställe dit du kan åka och kolla på ett öppet bibliotekssystem. Vad tycker ni om det här? Vad tycker eleverna om opacen? Hur funkar det för dig i ditt dagliga arbete, när du importerar böcker och redigerar poster? På en höft är systemet tekniskt komplett för svenska behov. Men det är klart Munkagård är inte det genomsnittliga svenska biblioteket, så du kan inte fråga om allt där, säger Viktor Sarge vidare.

Dela data

På Munkagårdsgymnasiet använder man poster från Libris och man har också inom projektet kartlagt möjligheterna att hämta uppdateringar från Libris direkt när de blir tillgängliga. Det är, enligt Viktor Sarge, inga svåra tekniska lösningar. Han menar snarare

FOTO: Mymmel Blomberg

Kontroll Viktor Sarge på Regionbibliotek Halland har drivit projektet kring Koha - ett bibliotekssystem i öppen källkod. Han ser många fördelar med systemet. Ytterst handlar det om att biblioteken själva ska ha kontroll över sin verksamhet.

att den stora utmaningen är att lösa de juridiska problemen med att dela poster och användargenererat innehåll fritt både inom och utanför biblioteksvärlden.

– Du måste du hitta sätt att länka ihop system, så att alla bidrar till helheten oavsett

om de taggar böcker på Adlibris eller om de gör det i en lokal bibliotekskatalog och oavsett vilket företag eller fritt bibliotekssystem det är som ligger bakom en viss tjänst. Jag tror den viktigaste avgränsningen för det litterära samtalet via biblioteket är den svenska språkgruppen. Du måste dela material gemensamt så mycket som möjligt för att få snurr på användarinteraktionen. Annars når du bara en bråkdel av den potential som finns, säger han.

Måste funka

Viktor Sarge har under projektiden märkt att det finns ett intresse för den här typen av öppna lösningar. Samtidigt har han full förståelse för att bibliotek runt om i landet prioriterar stabiliteten i de kommersiella avtalen.

– I princip alla bibliotek, utom de riktigt stora, har inte kompetensen att själva drifta, sköta support, backup eller utveckling av systemet. Egentligen vill de flesta bibliotek ha en part att avtala med, som garanterar att det kommer att fungera varje dag. Att det inte blir några stopp eller poster försvinner. Det är en kritisk infrastruktur som måste fungera hela tiden. Det är naturligtvis en viktig fråga, säger han.

Även om det ibland kan vara en skrämmande tanke att byta system, menar Viktor Sarge att man vinner på det i det långa loppet.

”Betalar du exempelvis 150 000 kronor för att förbättra det här systemet kommer det andra bibliotek till godo som fritt kan använda det, inte bara i Sverige, utan hela världen. Jag tycker det är att ta mer ansvar att jobba på det sättet. Det är en bättre resursanvändning.”

Viktor Sarge

– Som marknaden ser ut idag måste du byta system om du vill byta leverantör. Med Koha äger du själv systemet och kan flytta det mellan olika leverantörer vilket ökar konkurrensen, säger han.

Det man sparar in på dyra licenskostnader kan också öppna upp nya möjligheter till samarbete mellan bibliotek, framhäver Viktor Sarge vidare.

– En grupp bibliotek som går samman kan anställa personer som sköter Koha för samma pengar som du betalar i licenskostnader för kommersiella system. Då har man kontroll över hela strukturen utan att befintlig personal behöver ta hand om detaljerna, säger han.

Ytterligare ett led i denna tanke är att formalisera ett sådant samarbete till ett ge-

mensamt konsortium som kan stå för drift, support och utveckling. Det skulle, enligt Viktor Sarge, kunna bli en billigare lösning för biblioteken. Inte minst sedan man bara behöver utveckla de delar som ingen annan i det globala samarbetet prioriterat.

– Det är en viktig skillnad mot den kommersiella marknaden där en mindre kundkrets måste betala kostnaden för hela systemet och helst en vinst till företaget, säger Viktor Sarge.

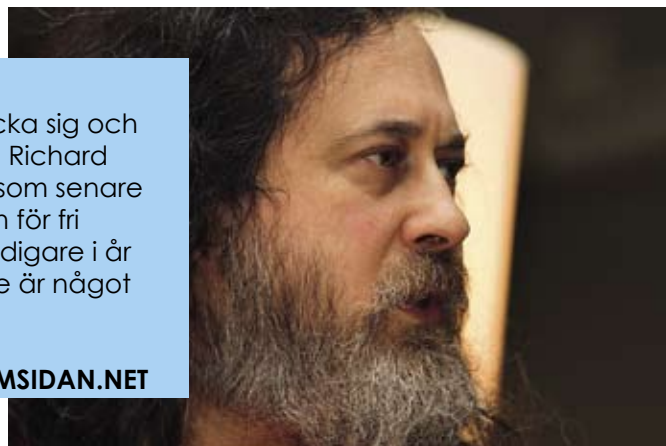
I längden handlar det om att biblioteken själva ska ha kontrollen över sina system och ytterst sin verksamhet. Han ser också att det finns ett större värde i att främja öppna system.

– Varje skattekrona som inte används optimalt, är ett slöseri. Jag vet inte om det var en röd eller blå politiker som sa det, men det är sant. Vi lever på pengar som någon annan har betalt i skatt. Oavsett vad man tycker om skattenivån, så får man ändå hålla med om att det är vettigt att göra så mycket nytta med pengarna som möjligt. Är systemen likvärdiga i funktionalitet, tycker åtminstone jag att det är avgörande om det kommer andra än ett kommersiellt företag till godo. Betalar du exempelvis 150 000 kronor för att förbättra det här systemet kommer det andra bibliotek till godo som fritt kan använda det, inte bara i Sverige, utan hela världen. Jag tycker det är att ta mer ansvar att jobba på det sättet. Det är en bättre resursanvändning, säger Viktor Sarge. ■

Framsidan.net

I över tjugo år har han kämpat för frihet. Friheten att uttrycka sig och friheten att inte bli kontrollerad i varje digitalt steg han tar. Richard Stallman är grundaren av det fria operativsystemet GNU, som senare kopplades ihop med Linux. Han grundade också rörelsen för fri programvara i USA. Richard Stallman besökte Göteborg tidigare i år och gav bland annat uttryck för att digital delaktighet inte är något självklart bra.

LÄS MER PÅ FRAMSIDAN.NET

Hallå där...

...Anna-Karin Hatt (C), it-minister

Varför är det viktigt med en digital agenda?

– Den digitala agendan mobiliserar hela Sverige! Strategin är en plattform för hela regeringens arbete runt digitalisering, men också ett fundament för andra aktörer att bygga på. Vi har redan etablerat en öppen dialog och formaliserat interna processer. Nu bygger vi på med signatärskap, en digitaliseringskommission och regionala aktiviteter för att Sverige ska bli bäst i världen på att använda sig av digitaliseringens möjligheter.

Hur ser du på bibliotekens roll för den digitala agendan?

– Jag ser framförallt tre områden som är viktiga för biblioteken kopplat till digitaliseringen i samhället. För det första utgör biblioteken en viktig samlingsplats i det offentliga Sverige för att fånga upp och hjälpa människor att lära sig hantera internet och digital information. Ett gott exempel är Sveriges länsbibliotek genom IKT-lyftet och Digidel. Vidare har biblioteken en roll att öppna upp för användningen av digitala medier – att erbjuda och visa på det digitala utbudet. Det tredje området berör frågor där bibliotekens förutsättningar förändras på grund av den digitala utvecklingen. Digitala agendan tar till exempel upp frågor om upphovsrätt.

Vilka problem eller utmaningar ser du med dagens digitala utveckling?

– Många saker har en fram och en baksida. Att det skapas förutsättningar att använda de digitala möjligheterna innebär också att vissa hamnar utanför och inte kan dra nytta av dessa. Därför är det viktigt att på olika sätt försöka öka det digitala innanförskapet så att alla som vill har möjlighet att ta del av digitaliseringen. It är inte lösningen på allt, utan en möjliggörare. It i människans tjänst erbjuder bara möjligheter om det är på användarnas villkor och där verksamheter är anpassade.

Vad har ni för agenda för dem som faktiskt vill stå utanför digitaliseringen?

– Jag är övertygad om att i princip alla som får chansen att pröva på att vara digitalt delaktig vill vara det. Och i allt fler yrken krävs det digital kompetens i någon form. Men har man levt hela sitt liv utan digitala verktyg och på ålderns höst vill njuta av ett analogt liv, då ska vi inte stoppa det. Man ska fortfarande kunna ringa kommunen, rösta i val, göra sin deklaration på papper utan krav på datorer eller smartphones.

Foto: Henrik Hansson

Våra liv i en bubbla

Internet blir allt mer anpassat till varje enskild individ. Internetföretagen presenterar oss den världsbild vi vill ha och de vet hur vi mår, vad vi gör, när vi gör det, vilka vänner vi har, våra intressen och åsikter. Fenomenet kallas för "filterbubblan".

Framsidan tog kontakt med en framtidsforskare och en professor för att prata om vilken roll biblioteken har i denna digitala bubbla.

Text och bild: Helén Andersson

Varje morgon ligger de där på hallgolvet, nyhetstidningarna med de senaste nyheterna. För inte alls länge sedan var dessa båda tidningar och Public Service de enda nyhetskanaler jag hade att förhålla mig till. Medier som alla har sin syn på vad som händer i världen och som i realiteten är de olika filter genom vilka jag tittar på verkligheten. Men dessa källor är inte längre de enda jag har att förhålla mig till. Nu finns också internet.

En av våra senaste mest omdebatterade böcker om internet är Eli Pariser's "The Filter Bubble". I den argumenterar han för att teknikutvecklingen på nätet skapar helt nya filter som till skillnad från morgontidningarna, är personliga och osynliga.

– Vi har en ny situation med matematiska algoritmer som gatekeepers istället för tidningsredaktionerna, säger Mette Skovbjerg, framtidsforskare och projektledare på Köpenhamns institut för framtidsstudier. Det betyder att maktstrukturen för information förändras.

– Den här utvecklingen förändrar oss mer än vad politiken gör, menar Jan Nolin, professor vid Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan i Borås, BHS. Och utvecklingen drivs av tekniker och av affärsvärlden, som ju i sin tur också är i händerna på den tekniska världen.

They have what you need, not what you want

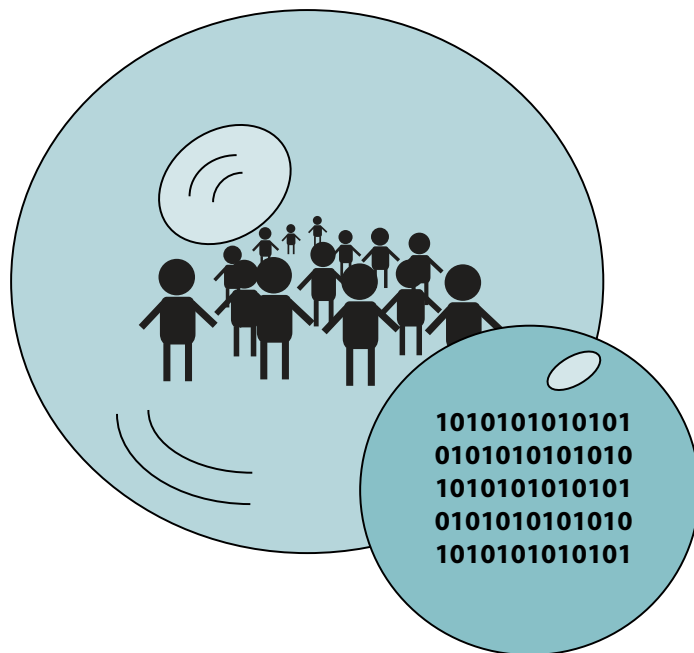
Filterbubbel-diskussionen har gjort oss uppmärksamma på att vårt sökresultat på Google inte ser likadant ut som andras, och att vår Facebooksida visar en annan verklighet än vår grannes trots att vi har alla vänner gemensamt.

– Det finns en anledning till "Gilla"-knappen, säger Mette. Vänner som gillar samma sak, eller verkar ha samma åsikter som du, prioriteras av Facebook när du loggar in. Och när du Googlar till exempel Egypten kanske du får upp tips på solresor, medan jag får artiklar om revolution och politik. Vi serveras bara en del av verkligheten, vår personligt anpassade verklighet och vi får en snävare världsbild. Detta, menar hon, kan man se både positivt och negativt på, men hon är övertygad om att hela den här utvecklingen gör oss

mer individualistiska och att det är viktigt för biblioteken att i högre grad bli upplysande och folkbildande.

– Biblioteken ska kunna ge dig en annan information än vad du får on-line och hjälpa dig med ett objektivt urval.

– Det är en stor utmaning för biblioteken och jag ser olika vägar att gå, säger Jan Nolin och håller med om att biblioteken måste hjälpa till att hitta alternativ och att ge verk-

tyg och kunskaper om hur vi ska orientera oss på internet.

– Folkbibliotek och skolbibliotek är utmärkta generatorer för att stimulera kreativitet och skapa lokala publiceringsarenor för att hjälpa till att skapa sammanhang och lokala nätverk. Men också fungera rådgivande, hjälpa till att sälla i informationsflödet och vara med på ett hörn gällande utvecklingen. Och helst ligga steget före.

Lokal publicering

Jan Nolin menar att biblioteken måste se sig som en motvikt mot personifieringen på webben och förstå de negativa skeenden som hör ihop med affärsmodellen där gratis-tjänster får många att vara aktiva på internet. Aktiviteter som i sin tur skapar data om människors beteenden.

– Biblioteken måste se den enorma potentialen för utveckling och social kreativitet, och de måste uppmuntra människor att vara producenter på nätet i stället för konsumenten.

Utmaningar. Jan Nolin pratar om bibliotekets utmaningar där han bland annat tycker att biblioteken bör uppmuntra till lokala nätverk.
– Se det som en utmaning och våga släpp kontrollen över katalogen och se biblioteket som en del i en samproduktion.

ter. Sociala medier har en enorm möjlighet att stärka människor genom att få dem kreativa och detta måste bibliotek ta till sig.

Han återkommer ofta till de lokala publiceringsmöjligheter han tycker biblioteken ska ta sig an. Han menar att den största andel människor som använder sociala medier gör det som en förlängning av sin normala vänkrets. Bara en mindre grupp har specialintressen som gör att de nätverkar med människor de inte känner och det gör att biblioteken kan hjälpa till att skapa sammanhang och synliggöra lokala samlingar.

– Ungdomar är ju redan vana med att lägga ut saker på YouTube och Flickr, men jag ser också andra sammanhang där folkbibliotek kan samarbeta utan kopplingar till internet, säger Jan och ger det konkreta tipset att skapa sammanhang mellan lokala invandrargrupper och samla in och dokumentera berättelser.

– Biblioteken måste tänka bredare och ta ett steg till.

Specialkompetens

Inom forskarvärlden har bibliotekariens roll redan förändrats. Jan menar att forskaren har blivit sin egen informationsarbetare och tagit över en del av bibliotekariens uppgifter. Men han menar också att det handlar om en historisk parentes och att vi snart kommer att få se högskolebibliotekarien som en specialist.

– Det handlar om personifiering på ett annat sätt där det i framtiden kommer att krävas en oerhört hög kompetens och där bibliotekarien kommer att fungera som specialist och hjälpa till på ett metaplan. Alltså helt enkelt ha koll på vilka tjänster forskaren måste använda för att kunna sköta sitt jobb.

Folkbildning

Mette Skovbjerg pratar om en social normförskjutning bland unga i internets kölvatten. Förr var det föräldrar och skolsystem som stod för den normen, idag pratar man om ”peer orientation” där sociala medier har tagit den rollen och som formar de ungas identitet.

Fler val. Mette Skovbjerg tror att sociala medier kommer att växa och att vi kommer att få ännu flera val i framtiden.

– Digitala bibliotek kanske kan bli en neutral plattform, i alla fall en upplysande plats.

– När internet ersätter stat, lärare och föräldrar som främsta informationskälla förändras också gemensamma nationella värderingar och här tror jag att bibliotekens folkbildningsuppdrag kommer att bli allt viktigare. Ungdomar är idag ständigt on-line och kommunikationen bland unga går fort, är direkt och ett ständigt samtal.

– Föräldrar och lärare har inte en chans, säger Mette. Men jag tror att sociala medier är här för att stanna och jag tror att det kommer att växa och att vi får ännu fler val. Och här, säger hon, tror jag att ett digitalt bibliotek kan bli en neutral plattform som i alla fall kan fungera som en informativ plats.

Jan Nolin har liknande funderingar när han pratar om att internetanvändning förändrar den unga generationen och deras läsning. På internet får man snabbt till sig stora mängder information och man blir bra på att sälla, men man förlorar läsningen på djupet. Han relaterar till journalsten Nicholas Carr som i sin bok *The Shallows* tittat på neurologisk forskning som visar hur intensiv internetanvändning förändrar människans intellekt och hur hjärnan aktiverar specifika delar, och avaktiverar andra. Och ju längre

ner i åldrarna vi börjar använda internet, desto kraftfullare blir förändringarna. Detta faktum ställer Jan mot vilka effekter läsning har för vår civilisation och han hävdar till och med att vi behöver en ny litteraturpolitik.

– Djupläsning och läsförståelse är viktiga funktioner, säger Jan. Det är en del av det som gör oss civiliserade. Vad händer om vi inte underhåller de delarna i hjärnan, undrar han. Klarar vi då avancerade arbeten i framtiden? Här är en klassisk bibliotekarieuppgift att ta ett samlat grepp kring läsning.

Digitala sötsaker

Google och Facebook är som ett slags digitala sötsaker som vill locka till sig så många

användare som möjligt och Eli Pariser ser i sin bok en framtid där vi alla sitter i filterbubblor med utvalda nyhetsartiklar och politiska budskap formade efter vilka vi är. Mette håller här med Pariser och ser en fara med all den information vi efterlämnar på nätet.

– Den information du efterlämnar kan i framtiden användas till att styra individens förhållande till staten, varnar hon, men tror samtidigt att det kommer att utvecklas alternativa plattformar och att biblioteken här spelar en viktig roll.

Både Mette och Jan är dock övertygade om att det är ganska få av oss som vill sluta använda internet och Jan tror att det inom en snar framtid kommer att konstrueras ett fil-

ter som låter oss välja själv vilken personlig information internetjättarna får del av.

– Det finns i realiteten redan ett sådant verktyg på Google, men Facebook kan du inte stänga av. Med det verktyget kommer också behovet av en plats att komma till för att få råd och information, och vilken plats passar väl bäst om inte biblioteket, säger han. Men biblioteken måste redan nu satsa på kompetens och strategier för att klara en utveckling där tekniken ska anpassas efter våra behov. Det får inte bli för mycket, så att vi lämnar över vårt tänkande till datorn. ■

Bokjuryn

Vilka blir barnens favoritböcker i år?

Den 1 januari går det att börja rösta,
och det finns fina priser att vinna.

För roliga metoder och barnens egna
boktips, gå in på www.bokjuryn.se.

Vi svarar gärna på alla era frågor!
bokjuryn@barnensbibliotek.se

Appen Daisy Reader

Talboks- och punktskriftsbiblioteket och Post- och telestyrelsen har tillsammans med det kommersiella företaget Storytel under året lanserat en app som heter Daisy Reader. Appen går att ladda ner från App Store eller från Android Market och är gratis för den som har tillgång till TPB-katalogens 90 000 talböcker. För att komma åt böckerna krävs ett låntagarkonto som man får på sitt lokala bibliotek.

– Det bästa med appen är att kunna lyssna på sina böcker var och när man vill som alla andra, säger Maria Hamrin, projektledare på TPB.

KB satsar på ny blogg

Digidailybloggen är en projektblogg som kommer att dela med sig av erfarenheter och kunskaper från utvecklingsprojektet Digidaily. Ambitionen med bloggen är att alla som är nyfikna på digitalisering av tidningar ska kunna följa projektet på nära håll.

– Det vi hoppas på är en dialog, säger projektledare Heidi Rosen. Det vore hemskt tråkigt om projektet gick spårlöst förbi så vi kommer att dela med oss av såväl tekniska specifikationer som bilder som visar vad vi gör.

Digidailyprojektet är ett utvecklingsprojekt där Riksarkivet, Kungliga biblioteket och Mittuniversitetet tillsammans ska utveckla rationella metoder och processer för en storskalig digitalisering av dagstidningar i framtiden. Projektet har pågått sedan 2010 och fram till 2013 kommer man att ha digitaliserat hela upplagan av Aftonbladet från 1830 till 2010, samt Svenska Dagbladet från 1884 till 2010.

Hitta bloggen: <http://digidaily.kb.se/>

KungsBib

En unik uppdragsutbildning har tagit form i Kungsbacka. Kursen arrangeras av Bibliotekshögskolan i Borås och deltagarna består av skolanställda och andra intresserade i Kungsbacka kommun. Kursen fokuserar på skolbibliotekets roll för elevers lärande och genomgående teman är informationssökning och lärande samt IKT och nya medier. Utbildningen blandar föreläsningar med workshops och kommer att avslutas med ett examinationstillfälle i maj 2012. All kursinformation och kontakt med deltagarna kommer att ske på en blogg och Facebook.

– Det är jättespännande och kul att en kommun tar initiativ och satsar så här brett på en sådan här utbildning, tycker Monika Johansson, universitetsadjunkt på institutionen biblioteks- och informationsvetenskap i Borås.

Svenskarna och Internet 2011

.SE:s årliga rapport Svenskarna och Internet 2011 visar att internet fortsätter att sprida sig till allt fler i befolkningen. Den stora förändringen under det senaste året är genombrottet för mobilt internet.

– Vi har trott att ett genomslag av internatanvändning i mobiltelefon skulle komma tidigare, säger Janne Elvelid, projektledare för Svenskarna och Internet på .SE. Så det är en efterlängtd förändring.

Rapporten visar också en tydlig dominans av specifika sociala nätverkssajter som Facebook, Google och Spotify.

– Dominansen är förvånande, säger Janne Elvelid. Till exempel uppger 100 procent att de använder Facebook och 97 procent att de använder Google när de söker information.

Skolbibliotekspaketet BHS

Jobbar du inom skolan och funderar du på att kompetensutbilda dig är det hög tid att söka vårens kurser. Bibliotekshögskolan i Borås kommer att ha två fristående skolbibliotekskurser på vardera 7,5 högskolepoäng som båda ingår i en serie fortbildningskurser i Skolbibliotekspaketet. Kurserna har rubrikerna "Skolbibliotek, informationssökning och lärande" och "Skolbibliotek, IKT och nya medier".

FOTO: Patrik Karlsson

– I kursen om IKT och nya medier lär man sig helt enkelt använda nya medier och hur de kan bidra till elevers lärande. I den andra kursen ligger fokus på hur man kan planera undervisning i informationssökning och källkritik, berättar Monika Johansson, universitetsadjunkt på institutionen biblioteks- och informationsvetenskap i Borås.

Studiehandledning på nätet

Lagom till jul kommer Svensk Biblioteks-förening att lansera ett nytt koncept med studiehandledning till sina rapporter på webben. Varje rapport kommer att få ett diskussionsunderlag med frågor, lästips och bilder i en PowerPoint-presentation knutet till sig. Handledningen kommer att finnas både på webben och i tryckt form.

– Vi förenklar för läsarna och vi kommer att börja med ett paket med de två rapporterna "Olika syn på saken" och "Barn berättar", säger Anna Kåring Wagman, utredare på Svensk Biblioteks-förening som hoppas på ett större intresse och en större användning av rapporterna.

Gemensam webb för biblioteken i Uppsala

I Uppsala län har man lanserat en gemensam biblioteksportal - bibli.se. Tanken är att göra länets alla kommunbibliotek mer närvarande på nätet och att det ska vara en mötesplats för fakta- och litteraturintresserade. I stil med mycket annat som skapas i dagens digitala tillvaro, bygger sajten på en interaktivitet med användarna. Förutom katalogen finns det möjlighet att dela med sig av åsikter och upptäcka nya böcker. Samtidigt som sajten är en satsning på bibliotekets digitala närvaro, är det en form av effektevisering. Genom satsningen räknar man kunna erbjuda mer på nätet till en lägre kostnad.

– Fram till och med nu så har de åtta kommunbiblioteken i länet alla skött sina egna webbsidor. Nu ska vi i stället gemensamt bidra till bibli.se, säger Kia Gumbel enhetschef på Uppsala stadsbibliotek till Uppsala Nya Tidning.

...Och även i väst.

Nätverket Bibliotek i Väst gör en gemensam webbsatsning. Under nästa år kommer man lansera en gemensam portal för Kungälv, Orust, Ale, Tjörn, Öckerö och Stenungsund. Det är resultatet av en längre tids mediesamarbete. Tidigare har man även samarbetat kring fortbildning och marknadsföring. Genom att upphandla gemensamt kunde man nu få ett förmånligt avtal för den framtida webben, som enligt en preliminär plan ska sjösättas under mars nästa år.

– Det är svårt att frigöra folk och resurser för mindre kommuner. Den här typen av samarbete möjliggör kompetensutbyte. Tillsammans kan vi göra mer och alla vinner på det, säger Lars Jacobsson, bibliotekschef på Orust bibliotek.

Innovation för tillgängligare kultur

Genom innovation och dialog vill Föreningen fri kultur och programvara skapa ett tillgängligare kulturliv. Tidigare i år vann föreningen Post och telestyrelsens tävling "Innovation för alla" genom sitt projekt Evenemangsguiden.

Projektet fick drygt 170 000 för att titta på vilka aspekter av ett evenemang som behöver anpassas eller utformas för att uppnå en högre tillgänglighet för alla. I projektet kommer man försöka identifiera olika tekniska lösningar och samtidigt peka på vilka ytterligare behov som finns. Tanken är sedan att det ska mynna ut i en guide som vänder sig till olika arrangörer av kulturevenemang.

– Det finns många guider som är skrivna utifrån speciella behov. Det kan handla om en specifik funktionsnedsättning eller från ett lagperspektiv. Ibland krockar perspektiven. Vi vill försöka skapa en guide i samråd med olika aktörer. Vi vill skapa en guide på ett nytt och innovativt sätt som kan underlätta för att göra arrangemang mer tillgängliga, säger Rikard Fröberg, projektledare på föreningen.

I projektet kommer man utgå från de fem svårigheterna, svårt att lyssna, svårt att höra, svårt att se, svårt att tåla vissa ämnen och svårt att bearbeta och tolka information. Man kommer undersöka befintliga tekniska lösningar och i nästa led titta på behovet av

innovationer. Bland annat kommer man titta på att göra olika publiceringsverktyg mer tillgängliga. Även om somliga av dessa verktyg uppfyller standard för tillgänglig webb, finns det inte sällan teman och insticksmoduler som skapas av tredje part. Dessa kanske inte alla gånger uppfyller kraven och här vill man ta fram ett förslag till ett slags valideringsverktyg för de som utvecklar teman och moduler.

– En del verktyg har dåliga strukturer och det finns ett inneboende problem som alla inte är medvetna om. Men även om de uppfyller standarder, så kan ett tema med exempelvis dåliga kontraster eller en insticksmodul försvåra tillgängligheten. Det behövs ett verktyg för att testa detta. Informationen på webben är viktig om man vill skapa en delaktighet kring vad som händer i kulturlivet, säger Rikard Fröberg.

I projektet samarbetar man med kommuner, arrangörer och organisationer som företräder olika typer av funktionsnedsättningar. Enligt planen ska guiden vara klar i april nästa år.

Framsidan.net

De strävar efter en slags digital demokrati och kulturell frihet. Tillsammans med drygt sjuttio medlemmar och fyra aktiva försöker Föreningen fri kultur och programvara skapa en diskussion kring kultur, teknik och samhällsutveckling. Och mot bakgrund av dagens verklighet, finns det mycket att diskutera. **LÄS MER PÅ FRAMSIDAN.NET**

FOTO: Peter Axelsson

3 frågor

Niclas Lindberg

Generalsekreterare Svensk Biblioteksförning

Är det viktigt för biblioteken att finnas med i den digitala världen?

– Jag tycker det är viktigt att biblioteken finns närvarande i alla de världar som är relevanta för att de ska fullfölja sitt uppdrag. Det vill säga att förse användarna med den kunskap och information som de behöver. Men jag tycker samtidigt att man måste ha en genomtänkt strategi när man ger sig in i en digital närvaro så att man inte bara gör det för sakens skull.

Det får ju inte heller vara så att man prioriterar en digital närvaro om det är så att man i stor utsträckning har en användargrupp som befinner sig i digitalt utanförskap. Då kanske man ska jobba med att ha en fysisk närvaro i större utsträckning där användarna befinner sig.

Hur jobbar Svensk Biblioteksförning med den digitala utvecklingen på biblioteken?

– I bibliotekslagen finns en formulering om att biblioteken ska se till att alla invånare har tillgång till digital information. Därför är vi till exempel med i Digidel-kampanjen där det ingår att både vara kunnig i hur sociala medier fungerar och att kunna använda sig av den digitala tekniken.

Vi försöker dra vårt strå till stacken genom seminarier och utbildningar och till exempel Biblioteksdagarna. Men säkert kan vi göra mer på det området.

I en artikel i det här numret av Framsidan skriver vi om den så kallade Filterbubblan. Ska biblioteken vara en frizoon och kunna erbjuda alternativa digitala verktyg?

– Att synliggöra andra perspektiv och andra åsiktsyttringar är en av de viktigaste uppgifterna för biblioteken. I det sammanhanget tycker jag det är värt att diskutera bibliotekens egna eventuella filtreringar. American Library Association har tagit ett klart och tydligt ställningstagande där man säger att biblioteken inte ska filtrera någon form av lagligt producerad information. Vad jag egentligen menar är att det är lätt för biblioteken att sätta sig på en position där de vill värna tillgång till information och, i det här fallet, förfasa sig över filterbubblan, utan att för den sakens skull riktigt ifrågasätta sin egen filtrering och vad den kan betyda.

Biblioteket - en mänsklig praktik

I en tid då nära nog alla dess artefakter kan digitaliseras, är bibliotekets styrka att det inte bara rymmer ting – utan människor med. Vi bör ta tillvara på den samlade erfarenhet som biblioteken rymmer, då den är ett allt mer omistligt komplement till informationsbruset runt om oss. Detta menar **Jonas Andersson**, lektor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola och medförfattare till boken *Framtiden*.

FOTO: Suzanna Schwarz.

Jag och Eric Schöldt skrev boken *Framtiden* då vi fascinerades av hyllningarna av tekniken och vår digitaliserade samtid. Internet har skildrats genom en mängd metaforer: En säkerhetsventil, som låter medborgarna både tillgå och sända ut tidigare inlåst information. Ett smörjmedel för snabbare, effektivare kommunikation, inte bara medborgare sinsemellan utan mellan institutioner och medborgare. Och inte minst ett universellt bibliotek, där all möjlig information finns att tillgå för den som vet att leta. Dock har långt ifrån alla den kompetensen.

När vi talar om idealformer av bibliotek kan vi antingen tala om det alexandriska idealet: hierarkiskt ordnat, topografiskt beläget på ett ställe, noggrant indexerat, med garantier för att saker finns på rätt plats och ej faller bort. Samtidigt kan vi tala om det babyloniska idealet: myllrande, utspritt över en mängd ställen som man söker upp, hela tiden skiftande då saker ej är garanterade att finnas på plats och vara tillgängliga. Det babyloniska implicerar dessutom att de saker som cirkulerar ofta är av vitt skiftande kvalitet och ibland av moralisk tveksam na-

“Vår tid saknar både framstegsmyter och gudar, sägs det. Men maskinen uppfyller båda dessa roller – och när vi tillber den genom att försöka anpassa oss till den blir vi samtidigt dess undersåtar.”

Jonas Andersson

tur. Fildelningsnätverken utgör ju en redlös, oförutsägbar blandning av högt och lågt, stort och smått, brett och smalt. Det finns inga garantier för att det som en dag finns på en plats ska finnas kvar där nästa dag. Användarna söker aktivt upp materialet, det tillkännager inte sin egen existens på samma sätt som fysiska artefakter. De index och listor som skapas är temporära, och ingen hierarkisk ordning finns som skiljer ett verk från ett annat.

Nätets babyloniska, brusande arkiv är enorma reservoarer av innehåll, som man på ett smidigt, promiskuöst sätt loggar in på. En snabb, nästan kliniskt instrumentell liten akt, initierad av ett musklick. Få tänker på konsekvenserna, vad gäller risken för att någon skulle komma på en – vare sig det rör sig om moraliskt tveksamt material eller risken att anmälas för upphovsrättsintrång.

Desto fler tänker kanske på huruvida någon kommer att drabbas ekonomiskt av att deras verk tankas ner gratis, men även här blir det babyloniska myllrets förmåga att kringgå lokala begränsningar en rättfärdigande princip. Fildelarnas argumentation kännetecknas av dels en sorts teknisk-pragmatisk dimension, där fildelningen bör tillåtas då den ”ändå inte går att stoppa”, dels en sorts tilltro till det ekonomer kallar ”positiva externalitetseffekter”; att ökad spridning är bra, alldeles oavsett om den är obetald eller inte, då det ökar folks bredd på referenser och hunger efter mer. Någonstans fortsätter de ändå att betala för kultur.

Därför bör varje uppskattning av ”det digitala samhället” eller ”det digitala biblioteket”

inbegripa en förståelse av komplexitetsteori. Saker som kan verka ha specifika effekter på ett plan kan få mycket annorlunda effekter på ett annat (större) plan. Internet styr oss i olika grad, på olika sätt, beroende på var vi tittar. De protokoll som ligger till grund för all digital kommunikation skapar ett oerhört flexibelt, adaptivt, myllrande system om man ser till den prunkande, evigt skiftande sammansättningen av maskiner på nätet. Samtidigt styrs systemet av en totalitär, binär logik. Antingen är något digitaliserat eller så är det inte; antingen är det del av systemet eller så är det inte.

Väggarna mellan det konventionella biblioteket och de promiskuösa, babyloniska arkiven är i den meningen porösa, när digitala dokument kan kompileras och skrivas ut som pappersböcker genom print-on-demand, när robotar sätter ihop Wikipedia-inlägg och dessa skrivs ut och säljs som kompendier på sajter som Amazon.com, och när spontant

sammansatta, användardrivna arkiv såsom Aaaaarg.org verkar i lagens gråzoner men ofta överträffar de mest välsorterade universitetsbibliotek. Samtidigt har nätet i någon mening en utsida – det måste det ha, annars vore vi inte längre människor – och det är just denna utsida jag och Eric Schöldt syftar till att utforska i vår bok.

Den centrala skiljelinjen går inte mellan det babyloniska och det alexandriska. Inte heller mellan bok och icke-bok. Den går mellan människa och maskin, och dessa begrepp menar jag inte som essenser utan som sätt att bete sig. En homo sapiens kan försöka att efterlikna en maskin, men det är ovärdigt. Kanske är detta det verkligt hotfulla med det myllrande nätet: det får oss att bete oss som slaviska robotar, när vi borde vara fritt associerande renässansmänniskor. Vår tid saknar både framstegsmyter och gudar, sägs det. Men maskinen uppfyller båda dessa roller – och när vi tillber den genom

att försöka anpassa oss till den blir vi samtidigt dess undersåtar.

Ta därför tillvara på de traditionella biblioteken – som ackumuleringar av människor snarare än av böcker! Biblioteket, det är inte nödvändigtvis platsen där böckerna lagras; biblioteket är platsen där man möter experter inom informationshantering, kreativ inspiration och pedagogisk hjälp att söka. Biblioteket är dess personal. Deras handlingar – manifesterade i form av till exempel en associativ guide till kulturen – är något som mot bakgrund av detta ovanstående är mer unikt än en indexerad ansamling av e-böcker eller cd-skivor. ■

Fler boktips inom ämnet är Rasmus Fleischers aktuella Boken & Biblioteket, Nicholas Carrs *The Shallows* samt Jaron Laniers *You Are Not a Gadget*.

Är vi på rätt väg?

Framsidan är en del av Kultur i Västs publicistiska verksamhet. För att kunna utveckla tidningen och göra den till en självklar källa för inspiration och kunskap, vill vi gärna veta vad du tycker.

Gå in på **www.framsidan.net** och svara på några frågor. Din medverkan hjälper oss att hitta vägen till en bättre läsupplevelse.

Tack på förhand!

Vi på Framsidan

Bättre koll helt enkelt

Linnea Sjögren på Chalmers bibliotek samlar på kokböcker, älskar trädgårdsarbete och är besatt av sociala medier. Det som 2001 började med ett vikariat på Göteborgs stadsbibliotek och ett då gryende intresse för sociala medier, ger henne tio år senare utnämningen Årets informationsspecialist.

– Det var slumpen och Fråga biblioteket som fick mig intresserad och jag upptäckte att jag tyckte det var roligt med sociala medier. Jag upptäckte helt enkelt en guldgruva

Text och bild: Helén Andersson

Vi sitter i varsin svart skinnfätölj i entrén till biblioteket på Chalmers bibliotek. Linnea fingrar på sin iPhone och tittar mig stadigt i ögonen när jag lägger min enkla telefon på bordet och erkänner mitt klena intresse för sociala medier och den digitala tekniken.

– I dag är det nästan en förutsättning att man har en smartphone för att förstå vad tekniken kan göra, förklarar hon men förtydligar sig snabbt när hon ser hur jag sjunker djupare i fätöljen.

– Jag menar att biblioteken måste förstå användaren och noga överväga om det går att flytta ut någon del av verksamheten på ett socialt media. Man behöver ju inte lägga ut allt, man kan välja en del av sin verksamhet. Det är jättesmart att nischa sig väldigt smalt eller väldigt riktat på en Facebooksida eller Twitterkonto. Man kan ju ha flera Facebooksidor med olika syften. Här på Chalmers har vi till exempel en sida med bara it-support.

Utmanar sin rädsla

Det är bara ett år sedan Linnea bytte arbetsplats från Göteborgs stadsbiblioteks it-avdelning, till Chalmers bibliotek. Här är hon funktionsansvarig för e-kanaler vilket bland annat innebär att hon leder stora it-projekt som utvecklingen av en ny webbplats och ett nytt intranät. Tidigare har hon mest fungerat som inspiratör och webbredaktör och de nya utmaningarna gör henne en aning orolig.

– Det är skitläskigt, erkänner hon. Nervöst och pirrigt. Men jag försöker tänka som en man och verkligen utmana min rädsla. Jag har medvetet lagt mig till med attityden att våga säga ja istället för nej och våga lite mer. Och visst har jag luckor i min kompetens för de här uppdragen, skrattar hon. Jag glider ju inte runt på ett bananskal. Jag får kämpa lite jag också.

Linnea erkänner att hon ibland saknar folkbibliotekets folkliv och kulturaktiviteter, men att hon framförallt saknar sina kollegor som hon berömmar för deras fortsatta arbete med sociala medier.

– Jag följer deras arbete noggrant och det är jätteroligt att de fortsätter att utveckla. Och det blir ett väldigt lunchande på stan, ler hon. Men jag trivs bra här och vi är ett skönt gäng här med.

Nyfiken och påhittig

Utanför fönstret börjar det plötsligt regna och höstlöven virvlar på marken. Linnea begrundar det grå vädret och berättar att hon direkt efter utbildningen på BHS 1998 tillbringade två år som hemmafru i Virginia i USA.

– Min man arbetade där och eftersom våra döttrar var små var jag hemma. Men det var helt underbara höstar med underbara färger, säger hon och nickar menande ut genom fönstret. Jag kan faktiskt längta tillbaka dit av det skälet.

Linnea växte upp i Hamburgsund i Bohuslän och fick flytta hemifrån redan som 16-åring för att gå gymnasiet i Uddevalla. Sedan den flytten har hon hunnit flytta ytterligare 25 gånger räknar hon ut, men har kvar sina känslor för Bohuslän och återvänder numera till sommarstugan i Grebbestad så ofta hon kan.

– Jag älskar att ströva längs stranden och samla vrakved, stenar och pinnar som jag ibland gör något med, ibland inte. I Grebbestad odlar jag både blommor och grönsaker och ett lyckat experiment är bland annat en gammal garderob som jag tagit ut i trädgården och ställt på högkant och fyllt med jord. Där odlar jag både potatis och rabarber och det fungerar utmärkt!

Nyfikenheten och påhittigheten återkommer ofta när Linnea berättar om sitt liv, såväl i yrkeslivet med digital utveckling och nya webbplatser, som privat med odlingar och matlagning.

– Jag är en matnörd och jag älskar att laga mat, konstatera hon. Jag kan koka soppa på en spik och är en sådan som tittar i kylskåpet och får ihop en middag med det som finns.

Trots att hon samlar på kokböcker och berättar att hon har minst 30 stycken, är det sällan hon följer ett recept fullt ut.

– Jag läser receptet och utvecklar och blandar. Men jag skulle aldrig vilja ha en digital kokbok, konstaterar hon.

FAKTA

Namn: Linnea Sjögren

Ålder: 47 år

Bor: Lägenhet i Majorna i Göteborg och sommarhus i Grebbestad.

Familj: Två döttrar, 16 och 18 år.

På nattduksbordet just nu: Nicole Krauss, Kärlekens historia.

Bloggar: Läser mest jobb-bloggar om biblioteksfrågor och sociala medier. Till exempel True Consulting och Joakim Jardenberg.

– Och så har jag en egen blogg tillsammans med Viveka Nyström. Fast vi har inte skrivit på ett tag.

Läs vad Linnea skriver på bloggen "Sociala medier på biblioteken"

Det visste du inte om Linnea: Är bra på att renovera hus och har bland annat helrenoverat ett vardagsrum från golv till tak.

– Jag fick en kofot i födelsedagspresent av min mamma ett år.

Enkelt mattips från Linnea: Stek grönsaker, kött eller haloumi i lite indisk kryddpasta från Patek och häll på vatten, grädde eller tomat. Servera enkelt med linser, ris eller vad du vill.

Linnea Sjögren har full koll på sociala medier och på läsplattor och har blivit utsedd till "läsplatteexpert" av Aftonbladet.

Kanske var det också nyfikenheten som fick henne att tillbaka i Sverige och efter ett år på Volvos bibliotek, söka sig till Göteborgs stadsbibliotek. Här hade hon tänkt sig en tillvaro med samlingar och programverksamhet. Men hennes nyfikenhet fick henne än en gång på andra tankar när intresset för de sociala medierna föddes.

Sedan dess har Linnea haft åtskilliga kurser för både bibliotekspersonal och låntagare och på stadsbiblioteket tog hon bland annat initiativ till kurser om sociala medier och om e-böcker. Hon har också föreläst en hel del om sociala medier, men också om läsplattor. Bland annat har hon haft kurser på uppdrag av dåvarande Regionbiblioteket för anställda på regionens folkbibliotek, och bara för ett par dagar sedan var hon i Skåne och föreläste på sjukhusbiblioteket. Det är

bland annat detta inspirationsarbete som 2011 ger henne utmärkelsen Årets informationsspecialist. Det är SFIS, Svensk förening för informationsspecialister, som ger henne utmärkelsen för att hon bland annat engagerat och nyfiket skaffat sig kunskap om hur man använder ny media och på ett generöst sätt delat med sig av kunskapen.

– Det är en ära och jättekul, kommenterar Linnea utmärkelsen blygsamt och vill inte prata mer om det.

Blogg, app och RSS

Att biblioteken ska finnas på sociala medier är en fullständig självklarhet för Linnea och hon tror att biblioteken har förstått fördelarna med större spridning och bra marknadsföring. Själv har Linnea tidigare varit en flitig bloggare och hon tror att den största vinsten för ett bibliotek som bloggar är att det kommer högre upp bland sökmotorer som till exempel Google

– Det är en väldigt stor vinst att bli mer sökbar med saker som har med verksamheten att göra. Sociala medier finns helt enkelt närmre tillhands för användaren och det är både enklare och snabbare att plocka upp information där än att behöva gå till en webbplats. Dessutom kan ju till exempel en bloggartikel återanvändas på andra plattformar med hjälp av RSS och inbäddningsmöjligheter. Alltså att man kopplar ihop kanalerna helt enkelt, förklarar hon. Vilket gör allting mycket enklare än om man bara har en vanlig webbplats.

Linnea startar sin iPhone för att visa hur det kan se ut.

– Här till exempel ser du Chalmers app, eller webbapp som är en webbsida som genereras varje gång du öppnar den. Här har vi samlat saker vi tror kan vara till nytta för studenterna som öppettider, kataloger, kartor och sådant vi tror man undrar över. Med hjälp av RSS flödar vi också in vårt Twitterflöde här som berättar om e-resurser som ligger nere, om det är problem med databaser och sådant.

Men, skyndar hon sig att tillägga, man kan gå motsatt väg också och ta information från Facebook, Twitter och bloggar och lägga in på webbplatserna.

– Men jag har en känsla av att biblioteken har anammat den här tekniken och att det nog ligger lite prestige i att finnas på någon kanal. Man vill hänga med och inte verka för omodern.

Fundersam

Linnea erkänner att hon är en sådan som twittrar när hon är på konferens men att hon inte längre läser twitter varje dag och att hon inte heller skriver lika ofta på sin blogg. Något hon tror hon inte är ensam om.

– Jag tycker jag kan se att det är en liten motreaktion på väg när det gäller sociala medier. Det börjar finnas en vilja att dra ner och att inte alltid vara nåbar och det är viktigt att fundera över varför man gör saker och ting och inte bara göra saker som en galen vetenskapsman. Tänka över nyttan helt enkelt och inte ta i så man spricker. Och där ligger biblioteken kanske redan på en bra nivå genom att ägna lagom med tid åt de sociala medierna. ■

Kultur berikar livet

www.kulturivast.se

Kultur i Väst

Om jag hade ett bibliotek...

Claes Rydberg, kulturchef i Västra Götalandsregionen har en något provokativ syn på bibliotekariékåren, samtidigt som han också framhäver dess betydelse för den framtida biblioteksutvecklingen.

Jag älskar folkbiblioteken! Inte för att de alltid fungerar så bra, det skall ju erkännas. Ibland, men inte så ofta, ligger dammet bildligt talat kvar och personalen kan vara lite gammaldags. Att personalen ganska ofta är rätt så introvert i sina yrkesroller är väl inte att ta i, eller? Men jag gillar biblioteken, bibliotekarierna och assistenterna ändå. Jag gillar folkbibliotekens betydelse och personalens engagemang. Jag behöver väl egentligen inte här beskriva bibliotekens betydelse i samhället, den kan Framsidans läsare minst lika bra som jag, men jag kan väl få spåda på lite.

Man kan fundera på om det över huvud taget finns någon annan neutral plats kvar i våra samhällen som är öppen för alla, är gratis, som inte försöker påverka dig, få dig att köpa eller tycka. I folkbiblioteken försöker man förvisso få folk att kolla nätet, läsa en tidskrift eller kanske låna en bok. Ok, inte helt utan påverkan, men man påverkar på ett så pass fint sätt att det ändå inte blir ett problem. Att på en och samma plats under sådana förutsättningar ha tillgång till det fria ordet, i stort sett full information, ett demokratiskt rum och mötesplats samt dessutom fullt engagerad servicepersonal, det är något jag ser som ovärderligt och oersättligt. Folkbiblioteken är i min värld självklarheter som alltid måste och skall finnas. Hur skulle våra liv se ut annars, kan man fråga sig? Hur skulle vårt samhälle se ut?

Och ni högt aktade bibliotekspersonal. Ni må vara lite speciella. Kanske lite ”yrkeskadade” biblioteksfanatiker som ofta utgår från ert eget perspektiv (även om detta

numera också är på väg att försvinna) och därmed kanske är lite blinda för besökarens och låntagarens behov. Ibland har ni kanske lite svårt att se bibliotekets roll som kulturinstitution och som samspelare i ett kulturliv, även om jag måste tillstå att det finns många goda exempel på det motsatta numera.

Men ändå, ni är ju så fantastiskt dedikerade, så enormt inställda på att göra det allra bästa av ert bibliotek, så helhjärtade i ert engagemang. Det är därför jag beundrar och stödjer er. Det är sällan man stöter på yrkesgrupper som så tydligt besitter sådana egenskaper. Jag tror dessa drag är särskilt utmärkande för biblioteksfolk. Så, kära vänner, jag håller på er!

Kungliga biblioteket har fått ett nationellt ansvar för biblioteksområdet. Jag tror att biblioteksfolk länge har önskat sig någon form av nationell struktur, och att förändringen därför är välkommen. Vid en träff jag hade med företrädare för KB stod det helt klart att man verkligen vill ta tag i sin nya roll. Det skall bildas styrgrupper, arbetsgrupper, expertgrupper och mycket annat. I dessa skall det ges möjlighet för företrädare från olika landsdelar och områden att delta. KB kallar det inflytandestruktur. Jag är övertygad om att man menar och vill väl. Allt för biblioteksbranschens bästa!

Och det är klart att vi skall ställa upp, det är ju beslutat på högsta ort. Men, se upp så att centraliseringen inte blir allt för påtaglig, att man inte börjar styra för mycket från kungliga huvudstaden. Det skulle i varje fall inte jag gilla.

I min värld sätts de lokala biblioteken, den kompetens och det utbud som samlas där i centrum. Det är där kontakten med människorna äger rum, det är där vi utformar den verksamhet som människorna vill ha. Vi skall utveckla och värna våra bibliotek. Vi gör detta tillsammans med användarna, som en del av vår demokrati. Personalen skall vara i god kontakt med, och påverka, såväl regionbibliotek som den nationella nivån.

Det vilar ett ganska så stort ansvar på alla er som skall delta i vår framtida biblioteksverksamhet. Utvecklingstempot är ju nästan explosivt i dessa dagar. Bibliotekarier är viktiga. ■

Är det något som du tycker är bra? Förbannad? Eller vill du bara säga din mening. Allt du läser i Framsidan kan du kommentera på www.framsidan.net

God jul och gott nytt år!

Framsidan

